

DRAGOȘ URSU

Reeducare și represiune în comunism

O istorie politică a închisorii Aiud

- Savin, Iorgu 159, 301, 337
 Sănătescu, Constantin, general 61
 Schneider, Eugen 213, 214
 Serghie, Vasile 56, 265
 Sima, Horia *passim*
 Sotirescu, Ștefan 301
 State, Aurel 207
 Stăniloae, Dumitru 125, 159,
 179, 180, 262, 263, 271, 281,
 283, 296, 303, 304, 307, 309,
 317, 337, 338, 353, 355, 356,
 363, 368, 369, 374
 Stângă, Ilie 120, 156
 Stoenescu, Dionisie 192
 Stoenescu, Vasile 206
 Strihan, Petre 137
 Sturza, Iosif, ofițer GOA 102, 204
 Suărășan, Alexandru, ofițer GOA
 102, 204
 Șahan, Eugen 238
 Ștefan, Victor 71
 Ștefănescu, Alexandru 22, 207,
 219, 220
 Taman, doctor 77
 Tarnovschi, Vasile 54, 55
 Tase, Radu 174, 237
 Teodor, Filimon 85, 126, 127, 129
 Teodorescu, Eugen 149, 153,
 156, 206
 Teodorescu, Ion 207
 Teofănescu, Constantin 237, 238
 Todea, Viorel 23
 Totoescu, Virgil 23
 Trifa, Viorel (Valerian) 135, 230,
 240, 287
 Trifan, Radu 22, 207, 226–229
 Trifan, Traian 22, 34, 55–58, 212,
 265, 270
 Tudor, Ilie 23
 Tudor, Sandu 125, 258
 Turtureanu, Vasile 22, 66, 138,
 266
 Țocu, Petre 22, 159, 160, 175,
 189, 190, 198, 214, 216, 307,
 322, 323
 Țoțea, Nicolae 52
 Țoțea, Constantin 56
 Țuțea, Petre 9, 125, 237, 325
 Ungurașu, Ghiță 81, 89, 153,
 156, 159, 204, 268, 269, 337
 Uță, Dumitru 58, 156, 206, 265,
 268, 269
 Vasiliu, Constantin 159, 337
 Vădean, Ioan 23
 Velianu, Vasile 83, 84
 Vlădoianu, Ștefan 22, 120, 125,
 138, 206, 212–215
 Vojen, Victor 22, 159, 175, 177,
 178, 181–183, 189, 190, 198,
 281, 283, 284, 291, 296–301,
 304, 307, 309, 316, 318–321,
 336, 338, 353, 363, 368
 Vulcănescu, Mircea 9, 22, 77
 Zotu, Matache 66, 266

Cuprins

<i>Mulțumiri</i>	5
<i>Introducere</i>	7
Ipoteze și perspective istoriografice.....	8
De ce o „istorie politică” a închisorii Aiud?	11
Represiunea comunistă și „dușmanii ideologici”.....	12
Reeducarea – o „defascizare târzie”?	17
Metodologie	19
Sursele. O evaluare cantitativă	20
Dosarele Securității. O analiză calitativă.....	23
Conturul istoriografic al temei.....	30
Etapile cercetării. Structura volumului.....	33
„Restanțele cercetării”	38
Capitolul 1 — <i>Penitenciarul Aiud înainte de reeducare (1941–1958)</i>	41
Perioada antonesciană.....	42
Perioada de tranziție, 1944–1948.....	58
Penitenciarul Aiud în primul deceniu comunist (1948–1958).....	67
Capitolul 2 — <i>Reeducarea (1959–1964)</i>	97
Grupul Operativ Aiud: organizare, obiective, instrumente.....	98

Viața cotidiană în reeducare	121
Destrămarea „organizației legionare”	139
Finalul acțiunii. Profilul celor care au refuzat reeducarea	201
„Cartea reeducării”. Rolul lui Bartolomeu Anania.	229
Viața religioasă în reeducare. „Convertiri identitare”	254
 Capitolul 3 — „Aiudenii” după 1964. Consecințele reeducării	281
<i>Glaspul Patriei</i> și „exploatarea propagandistică” a reeducării.	281
Ce era <i>Glaspul Patriei</i> ?	282
Viața după închisoare a deținuților politic	306
 Capitolul 4 — <i>Memoria reeducării din penitenciarul Aiud</i>	330
Perspectivă metodologică	331
Scurt istoric al reeducării de la Aiud din perspectiva memorialisticii	335
Tensiunile memoriei	340
Ion Cârja – memoria „documentară” a reeducării	349
 Concluzii	359
 Bibliografie	373
Indice de nume	391

Titlu	Autor
23 august 1944	Gavriil Preda (coord.)
Această dragoste care ne leagă	Doina Jela
Adevărata călătorie a lui Zahel, Vasile Voiculescu și taina „Rugului Aprins”	Marius Oprea
Bucureștii sub bombardamente (1941–1944)	Alexandru Armă
Carol al II-lea, carismul și carliștii. În România anilor 1930	Doru Lixandru
Ceaușescu și epoca sa	Lavinia Betea
Conversații cu Regele Mihai	Stelian Tănase
De ce am plecat din România	Iuliana Alexa (coord.)
Dincolo de regulile jocului	Ruxandra Câmpeanu
Dragă Sisilut, noi pe lumea asta nu o să ne mai vedem	Anca Ștef, Raul Ștef
Drumul Damascului. Spovedania unui fost tortionar	Doina Jela
Frăția Musulmană, 1928–2023. Un secol între moderare și radicalizare	Ovidiu Raetchi
I se spunea Machiavelli	Lavinia Betea
Integrarea României în sfera de influență sovietică (1944–1947)	Emanuel Copilăș
Istorie și istorii. Simona Preda în dialog cu istoricul Matei Cazacu	Matei Cazacu și Simona Preda
Între Schengen și Levant	Bogdan Stanciu
Jurnal, vol. 5	Ion Rațiu
Kiseleff 10. Fabrica de scriitori	Marin Ioniță
Labirintul morții	Petre Gr. Ionașcu
Maria Tănase. Artistă, omul, legenda	Ștețărel Olaru
Masoni sub judecata comunistă. Grupul Bellu	Diana Mandache
Mihai Caraman. Un spion român în Războiul Rece	Florian Banu
Nimfa. Nicolette Franck, o jurnalistă a Războiului Rece	Diana Mandache
Partea lor de adevăr	Lavinia Betea
Paul Goma. Conștiință istorică și conștiință literară	Flori Bălănescu
Pe cont propriu. Jurnal (1989–1995)	Doina Jela
Piano Man în Casa Războiului. Însemnări din Irak și Afganistan	Cătălin Gomboș
Prințesele roșii	Lavinia Betea
Război în Europa	Radu Carp, Marianna Prisiajniuk
Războiul spionilor	Lucian Vasile
Regele Ferdinand cel Loial	George N. Budișteanu
Rola 800. Constantin Hagea, omul care a umilit Securitatea	Marius Oprea
Romanticii. Piloții majestății sale	Bogdan Șerban-Iancu
România de totdeauna	Simona Preda, Georgeta Filitti
Securitatea noastră cea de toate zilele	Flori Bălănescu
Silvan despre Silvan. Memorii răzlețe	Silvan D. Ionescu
Stalin și poporul rus...: democrație și dictatură în România contemporană	Gheorghe Onișoru
Tovarășa. Biografia Elenei Ceaușescu	Lavinia Betea
Ultimele convorbiri cu Regele Mihai I	Bogdan Șerban-Iancu
Un diplomat român la Budapesta (1981–1990 și după aceea...)	George Albuț
URSS (1922–1991). Un secol de la constituire, trei decenii de destrămare	Cristian Chirca, Florin-Răzvan Mihai
Viețile sociologului	Mihail Cernea, Zoltán Rostás
Zvonuri despre sfârșitul lumii: București, 1944–1953	Stelian Tănase

probează și rapoartele Grupului Operativ, au refuzat să intre în mecanismul „muncii cultural-educative”;

e) în sînjul acestui subiect se plasează și nevoia analizei si-noptice a reeducării de la Aiud în relație cu fenomenele simi-lare (și contemporane) din alte spații carcerale (reeducările de la Botoșani, Periprava și alte colonii din Delta Dunării).

Capitolul 1

Penitenciarul Aiud înainte de reeducare (1941–1958)

În peisajul carceral din România secolului XX, temnița Aiudului s-a individualizat prin dimensiunea și amploarea represiunii care au caracterizat-o. Aiudul a fost o închisoare a deținuților de lungă durată, deopotrivă ca ani de condamnare, dar și ca perioadă de reclusiune a deținuților¹. Regimul de detenție precar (foamea, frigul, lipsa de igienă și de asistență medicală, izolarea), alături de supravegherea și presiunile om-niprezente ale administrației au particularizat Aiudul în uni-versul concentraționar românesc, transformându-l într-o cetate a morții.

Atestat documentar ca loc de detenție încă din 1786, Aiudul a funcționat ca închisoare-tribunal în perioada dua-lismului austro-ungar. Datorită creșterii numărului deținuților s-au demarat lucrări de amenajare și extindere a penitencia-rului, care au continuat până la jumătatea secolului XX, când au fost anexate o serie de terenuri utilizate ca grădini. În anii 1881–1882 s-a construit temuta Zarcă (62–64 celule) pentru

¹ Într-un raport din octombrie 1959 sunt menționați 624 deținuți încarcerați începând cu anii 1941–1954, dintre care 46 aflați în detenție din perioada 1941–1948. ACNSAS, Fond Documentar, dosar 13484, vol. 10, f. 136.

izolarea deținuților recalcitranți. La mai puțin de un deceniu, între 1889–1892, s-a construit celularul în forma literei „T” cu 312 celule¹.

În perioada 1856–1872, închisoarea era destinată femeilor, capacitatea fiind de aproximativ 210 persoane. Începând cu 1880, Aiudul a fost catalogat ca închisoare districtuală, având o capacitate de peste 1 000 de deținuți, pentru ca în perioada interbelică să fie considerat „unitate principală” și rezervată deținuților de drept comun, cât și celor politici cu condamnări mari².

Perioada antonesciană

După preluarea totală a puterii de către generalul Ion Antonescu, în urma rebeliunii din 21–24 ianuarie 1941, Mișcarea Legionară a fost scoasă în afara legii și astfel mare parte din membrii acesteia sunt arestați și condamnați pentru activitatea politică³. La sfârșitul lunii martie 1941 au ajuns în penitenciarul Aiud primii deținuți legionari⁴, director al penitenciarului fiind inspectorul Moldovan⁵. În perioada antonesciană, alături de legionari au fost încarcerati și 143 de comuniști, printre care Gheorghe Gheorghiu-Dej și Alexandru

¹ Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă: (1945–1967)*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 73–74.

² *Ibidem*, p. 75.

³ Din ianuarie până în august 1941 au fost arestați aproximativ 13 400 de legionari. Jumătate din aceștia au fost eliberați imediat, pentru ca 4 172 să ajungă în fața completelor de judecată, fiind condamnați 2 774, cu pedepse variind între 6 luni închisoare și muncă silnică pe viață. Vezi Ilarion Țiu, *Mișcarea Legionară după Corneliu Codreanu*, vol. II, Editura Vreamea, București, 2007, pp. 46–47.

⁴ ACNSAS, Fond Documentar, dosar 13484, vol. 8, f. 135.

⁵ *Ibidem*, f. 136.

Nicolșchi¹. În privința numărului legionarilor internați la Aiud, datele preliminare arată că în vara anului 1941 erau închiși 600 de deținuți². La sfârșitul lunii noiembrie 1941 în Aiud se găseau aproximativ 800 de legionari, jumătate dintre ei fiind transferați la închisoarea Ocnele Mari pe parcursul lunii decembrie 1941³, pentru ca la data de 23 decembrie 1941 în penitenciar să fie închiși 356 legionari⁴. Un an mai târziu, în octombrie 1942, în Aiud se aflau 644 legionari⁵, iar în mai 1943 efectivul deținuților crescuse la 2 073, dintre care 1 400 legionari⁶. În prima parte a anului 1944 numărul deținuților legionari se stabilizase la aproximativ 800⁷.

Viață cotidiană și reorganizări politice

Regimul celular din această perioadă, sub aspectul condițiilor de detenție și al alimentației, este redat de Nicolae Orbulescu:

Deținuții, prin natura pedepsei – muncă silnică, erau tratați ca și deținuții de la dreptul comun. Dimineța scoteau tinetele în fața ușii, iar evacuarea lor o făceau plintoanele etajului. Plimbarea era de o jumătate de oră înainte de masă și după masă iar o jumătate de oră, în regim de tăcere, cu capul jos și mâinile la spate. O scrisoare pe lună (și expediat și de primit), un pachet sau un vorbitor cu alimente, 500 lei pe lună pentru cumpărături de la cantină. [...] În ceea ce privește

¹ Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 75.

² ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375778, vol. 2, f. 9.

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Fond Ministerul de Interne, dosar 87/ 1941, f. 19.

⁴ *Ibidem*, f. 268.

⁵ Ioan Scurtu (coord.), *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. 7, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, p. 404.

⁶ ANIC, Fond Ministerul de Interne, dosar 94/ 1941, f. 32.

⁷ *Ibidem*, f. 48.

viața materială, mâncarea de la penitenciar era foarte slabă. Era un fel de mălai, cu făină de porumb de orz, ceva tărâțe de grâu, cam de 1 kg¹.

Percheziția din decembrie 1941 și schimbarea conducerii penitenciarului prin numirea magistratului militar Aurel Munteanu au condus la înrăutățirea condițiilor de detenție – interzicerea vizitării altor celule, reducerea drastică a plimbărilor, izolarea în Zarcă și pedepse corporale pentru deținuții recalcitranți, dar mai ales la deteriorarea regimului alimentar: mămăliga din porumb, ovăz și tărâțe de grâu de 1 kg a fost înlocuită cu o bucată de pâine de 250 gr².

Primul deținut legionar³ care ajungea în penitenciarul Aiud a fost profesorul Eugen Preotu⁴. La scurt timp (martie–aprilie) încep să sosească în Aiud și alți legionari condamnați, printre care se număra și Ilie Niculescu – șef al Corpului Răzleți în timpul guvernării legionare. Niculescu a început organizarea deținuților, din poziția de șef al garnizoanei legionare din detenție⁵, aflată sub coordonarea „Comandamentului I de prigoană”, condus din libertate de Vasile Boldeanu.

Obișnuiți cu activitatea clandestină, deținuții legionari pun în scenă un program intens de activitate carcerală, prin care urmăreau să-și consolideze structura organizațională în vederea reluării luptei politice, după o preconizată (și mult așteptată) intervenție germană în sprijinul eliberării lor.

¹ ACNSAS, Fond Documentar, dosar 13484, vol. 8, f. 135.

² *Ibidem*, f. 136.

³ Având în vedere că deținuții înșiși se considerau legionari și acționau în consecință, folosirea termenului de „legionar” se impune de la sine.

⁴ *Ibidem*, vol. 1, f. 363.

⁵ *Ibidem*, f. 271.

Într-o declarație dată în reeducare, Ilie Niculescu avea să-și reamintească obiectivele „comandamentului din detenție”:

1) Refacerea unității legionarilor; 2) Instrucție intelectuală, pregătirea examenelor în special pentru tinerii F.D.C.-iști și pentru muncitori; 3) Reintroducerea disciplinei între legionari pentru a evita în special zilnicele și numeroasele conflicte cu organele de pază; 4) Cultul personalității lui Horia Sima, considerat cel de al doilea factor de polarizare al organizației legionare, după Corneliu Codreanu; 5) Cercetarea activității tuturor legionarilor din timpul rebeliunii pentru depistarea celor care comiseseră infracțiuni de drept comun. 6) Asigurarea unui sistem de legături cu conducerea legionară din București pentru coordonarea activității; 7) Asistența morală și materială a celor din închisoare¹.

Pentru o mai bună coordonare a activității, Ilie Niculescu i-a organizat pe legionari în funcție de dispunerea pe etaje și laturi, numind șefi pentru fiecare compartiment, aceștia având misiunile de a depista deținuții legionari, posibili informatori ai Siguranței și să asigure că sunt respectate ordinele conducerii².

În privința programului realizat de „Comandament”, acesta era structurat pe trei componente:

1) ședințe de cuib în celule, în care era studiată literatura legionară procurată în mod clandestin. Spre exemplu, programul ședinței de cuib care s-a ținut la 25 aprilie 1941 a fost următorul:

Deschiderea ședinței; Minutul Legiunii; Însemnătatea ședinței; Paștele Căpitanului 1938; Exerciții de cor; Instrucție;

¹ Declarație Ilie Niculescu, ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375779, vol. 1, f. 271.

² ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375779, vol. 2, ff. 4–5, și ANIC, Fond Ministerul de Interne, dosar 23/ 1940, f. 4.

Minutul Prieteniei; Cazul Bebe. Dragoste și disciplină; Hotărâri: Fiecare să caute să stea de vorbă cu cei mai mari; Pentru ședința viitoare: Pătrulescu pregătește un text biblic – Matei, 10-16, iar Bebe discută despre comandantul nostru; Încheierea¹.

Printre lucrările frecvent utilizate în cadrul ședințelor de cuib se numără: *Cărticica șefului de cuib, Pentru Legionari, Testamentul lui Ion Moța, Cerculări ale lui Corneliu Zelea Codreanu*².

Ședințele se țineau după tipicul obișnuit din libertate, fiind adăugat un raport simbolic, adresat lui Horia Sima. Raportul avea următorul ritual și următoarea formulă: Un legionar comandă drepti cu fața la Răsărit, apoi pentru onor și rostește: „Domnule comandant al Mișcării, legionarii din celula nr. ..., temnița Aiud, sunt gata și așteaptă ordinele dumneavoastră. Trăiască Legiunea și Căpitanul”³;

2) De două-trei ori pe săptămână, se organiza „ora legionară”, în care cei prezenți audiau tratarea unui subiect legionar sau interpretarea în manieră legionară a unei teme, conferințe ținute de gradele legionare din „Comandament”. Exemple de teme dezvoltate în cadrul orelor legionare: „Mlaștina deznădejdi”, „Jertfa legionară”, „Porunca a 7-a”, „Suferința legionară”, „Comunismul”, „Morții noștri”⁴;

3) Săptămânal, aveau loc în biserica penitenciarului cateheze ortodoxe, susținute de preoți sau licențiați în teologie⁵.

O coordonată importantă a activității „Comandamentului” a fost organizarea ajutorului deținuților. Pachetele (alimente, haine, diverse obiecte) ajungeau în penitenciar prin intermediul

¹ ANIC, Fond Ministerul de Interne, dosar 87/ 1941, f. 252.

² *Ibidem*, dosar 23/ 1940, f. 11.

³ *Ibidem*, f. 5.

⁴ *Ibidem*, dosar 87/ 1941, f. 253.

⁵ ACNSAS, Fond Documentar, dosar 13484, vol. 8, f. 138.

rudelor care veneau la vizită. Ajutoarele erau distribuite de șefii legionari din penitenciar. Alături de această susținere, deținuții au obținut dreptul de a munci în fabrica penitenciarului, arendată inginerului Stoica. Cei care lucrau primeau un plus de alimente alături de un modest salariu lunar, care se vărsa în fondul de ajutorare al deținuților¹.

În aprilie 1941, „Comandamentul I de prigoană” îi cere lui Ilie Niculescu să organizeze un „proces” al deținuților cu scopul de a descoperi legionarii condamnați pentru acțiuni de jaf în timpul rebeliunii². Miza acestui demers era reprezentată de dorința liderilor legionarilor de a-i demonstra generalului Antonescu că Mișcarea Legionară se dezice de cei acuzați de activitate criminală. Ilie Niculescu a dispus formarea unor comisii de revizie a tuturor legionarilor din Aiud, structurate pe etaje, în care au fost evaluate activitatea lor politică și motivele condamnării de către justiția antonesciană³.

În urma „procesului”, așa cum declara în reeducare Ilie Niculescu, au fost descoperiți 12 deținuți legionari care comiseră jafuri și tâlhării în timpul rebeliunii. „Comandamentul” a făcut o cerere către administrația penitenciarului, cu rugămintea ca acești deținuți să fie trecuți la dreptul comun. Întregul dosar cu declarații a fost trimis lui Vasile Boldeanu⁴.

Legătura deținuților cu exteriorul se realiza prin intermediul unui debit de tutun din centrul orașului. Când deținuții mergeau sub escortă la munci, treceau pe lângă debit și, sub pretextul cumpărării de țigări, primeau sau trimiteau corespondența cu ajutorul vânzătoarei⁵.

¹ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375778, vol. 1, f. 272 v.

² *Ibidem*, f. 272.

³ ANIC, Fond Ministerul de Interne, dosar 23/ 1940, f. 4.

⁴ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375778, vol. 1, f. 272.

⁵ ANIC, Fond Ministerul de Interne, dosar 50/ 1942, f. 37.

În plan cultural a fost editată revista „Academia Eroică”¹, din care au apărut 10 numere în câte un singur exemplar, a căror dimensiune varia între 50 și 80 de pagini. „Redactor-șef” era Zaharia Marineasa², iar printre colaboratori se numărau Sandu Mazilu, Stere Mihalexe, Ștefan Straja, în timp ce de concepția grafică se ocupau Nicolae Rotaru și Ion Savu³. Conținutul revistei era unul variat: alături de reeditări ale ordinelor, circularilor și articolelor liderilor legionari (Codreanu și Moța), în paginile publicației se găseau creații literare: poezii⁴ (*Aiud* – despre condamnarea legionarilor și regimul din închisoare, *Un an* – despre lupta lui Horia Sima și biruința legionară, *21 ianuarie* – apologia rebeliunii, *Epopoe legionară* – glorifică misiunea Legiunii, *Ultimul îndemn*, *Din depărtare*, *Ne-au nituit tiranii visul*, *Când Umbra-nserării*, *Închinare*, *Maramureșul*, *Dreptatea*, *Primi-vă-veți pedeapsa*, *Când neamul sângerează*, *Vis*, *În viața aspră de Aiud*, *De-o săptămână*, *Cărarea pierdută*, *Alcazarul*, *Pistolul*, *Doina închisorilor*⁵); cântece (*Horia Sima va da alarma*, *Căpitane*, *Căpitane*, *Cântecul Trădătorului*⁶); fabule

¹ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375778, vol. 2, f. 7.

² ACNSAS, Fond Documentar, dosar 13484, vol. 8, f. 142.

³ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375778, vol. 2, f. 7.

⁴ ANIC, Fond Ministerul de Interne, dosar 23/ 1940, ff. 14–16.

⁵ „I. Foaie verde iasomie, Doamne de mi-a fost dat mie, Ca să zac în pușcărie/ II. Nimeni de mine nu știe, N-are cinșă mă mângăie, Căci mi-e inima pustie/ III. Plânge țara, plânge, plânge, Plânge cu lacrimi de sânge, Inima în piept se frânge/ IV. A început prigoana mare, Legionari și legionare, Stau cu lanțuri la picioare/ V. Rabdă Doamne dacă poți, Legionarii închiși cu toții, Cu tâlharii și cu hoții/ VI. Doamne să faci parte, Horia e dus departe, Căci dușmanii i-au vrut moarte/ VII. Iar pe drumul zorilor, Gândul lui e călător, Să ne-aline al nostru dor/ VIII. Horia va auzi măi, Jalea care a jeluît, Doinele ce le doiniră/ IX. Și-o să vie legendar, Pe-un cal alb de căpitan, Să ne scape de dușmani”. ANIC, Fond Ministerul de Interne, dosar 23/ 1940, f. 159.

⁶ *Ibidem*, ff. 15–16.

(„*Bunul Conducător*” – despre rolul mareșalului Antonescu în evenimentele din perioada ianuarie–iulie 1941, *Dihonia* – continuare a primei, pentru perioada august–septembrie 1941, ce face aluzie la încercările de reconciliere ale unor legionari, trăgând ca învățăminte: „Vrem trăire legionară și perfectă unitate”. Ambele fabule erau ilustrate cu schițe¹).

În septembrie 1941 titlul revistei s-a schimbat în „Început de lumină”, redactor fiind numit Traian Comănescu. Au apărut doar trei numere, instalarea magistratului Munteanu la conducerea penitenciarului, în decembrie 1941, sistând orice formă de activitate².

Vara anului 1941 a adus schimbări în organizarea deținuților. La 10 iunie 1941³ a fost arestat Vasile Boldeanu, iar după condamnare acesta a fost transferat în penitenciarul Aiud. Odată ajuns aici, Boldeanu își schimbă atitudinea, devenind favorabil cooperării cu regimul Antonescu și preluând comanda legionarilor în lipsa lui Ilie Niculescu, care era transferat la București pentru „procesele rebeliunii”⁴.

În ziua declanșării Operațiunii Barbarossa (22 iunie 1941), preotul Boldeanu i-a adunat pe toți deținuții legionari la parterul celularului, a făcut o slujbă religioasă și, vorbind despre „războiul sfânt” din răsărit, i-a îndemnat pe cei închiși să participe în orice condiții la „cruciada anticomunistă”. Cei mai mulți deținuți au refuzat să semneze această cerere, motivând că este nedemnă. Obiecția era următoarea: „Noi nu suntem vinovați. Să se dea mai întâi un decret de amnistie și numai după aceea, ca oameni liberi, vom participa la război”⁵.

¹ *Ibidem*, f. 16.

² ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375778, vol. 2, f. 7.

³ Ilarion Țiu, *op. cit.*, p. 76.

⁴ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 375778, vol. 1, f. 273.

⁵ *Ibidem*.